

હોટેલ પ્લાઝાના ઓરકન્ડિશન્ડ રિફ્રેશમેન્ટ હોલના પુશડોરને ઠેલીને દિગંત અંદર પ્રવેશ્યો. આમેય રિફ્રેશમેન્ટ હોલમાં ઝાંખું ઝાંખું અજવાળું હતું અને બહારના આગઝરતા તડકે દિગંતની આંખ અંજાયેલી હતી, આવતાંમાં એને કશું જ દેખાયું નહિ. એની આંખ સામે ઊભી થઈ જતી અંધકારની પોચી પોચી દીવાલને ભેદીને ક્યારેક ડિશ સાથે અથડાઈને ઉદ્ભવતો છૂરી-કાંટાનો રણકો એના કાનને સ્પર્શી જતો હતો.

દિગંતને થોડી વાર પ્રવેશદ્વાર પાસે જ થોભી જવું પડ્યું. ધીમે ધીમે એની આંખો અંધકારથી ટેવાતી ગઈ. ધીમે ધીમે અંધકારમાં ઉત્પન્ન થતી પારદર્શકતામાં હોલનું લાક્ષણિક વાતાવરણ આકાર લેવા માંડ્યું. સ્નેકડેસ્ક પર ગોઠવાયેલા માણસો હવે દિગંતને દેખાવા લાગ્યા.

હવે આખા હોલમાં એ બધું જોઈ શકતો હતો. એણે ત્યાં ઊભાં ઊભાં જ ચારે બાજુ નજર ફેરવી-નિરાંતે બેસવા માટે એને કોઈક એકાંત ખૂણાની અપેક્ષા હતી.

રિફ્રેશમેન્ટ હોલમાં ખાસ ભીડ જેવું નહોતું. માંડ દસેક માણસો પાંચેક ડેસ્ક આંતરીને બેઠા હતા. દિગંતે ફરી એક વાર એ છૂટીછવાઈ વસતિ પર નજર ફેરવી. દરેક ડેસ્ક પર બે જ જણ - એક સ્ત્રી અને એક પુરુષ. દિગંતે મનોમન વિચાર્યું - આવા સ્નેકબારમાં બે જણમાં બંને પુરુષ હોય તો જ નવાઈ લાગે - એ મનોમન હસ્યો, પણ એનું એ મૂંગું હાસ્ય શમે એ પહેલાં જ એની પીઠ પર પુશડોરનો પ્રહાર થયો. એક ધડાકા સાથે દિગંત સામેના ટેબલ પર બેઠેલા કપલ પર જઈને પડ્યો અને સહસા એનો હાથ પોચી પોચી રુવાંટીવાળી સુંવાળી ગરદન પર ગોઠવાઈ ગયો. એ સુંવાળી ગરદનમાંથી એક સિસકારો ઠલવાઈ પડ્યો- ‘ઓઈ મા...!’ ટેબલ પરની પ્લેટોમાંથી એક બે ઊંચાણને દૂર ફંગોળાઈ ગઈ, એમાંના પદાર્થો સામેના પુરુષને ડિસ્કો પેઈન્ટિંગની જેમ ચીતરી નાખ્યો!

દિગંતે પોચી પોચી રુવાંટીવાળી ગરદન પરથી હળવેકથી પોતાની હથેળી ઊંચકી લઈને સ્વસ્થ થવાનો પ્રયાસ કર્યો. ત્યાં જ આ ગંભીર ઘટનાની મશ્કરી

ઉડાવતું બિલ્લોરી હાસ્ય દિગંતની પીઠ પાછળથી ઊછળીને આખા હોલમાં પ્રસરી ગયું! પાછળ ફરીને અટ્ટહાસ્યના જન્મદાતાઓને જુએ તે પહેલાં ખાદ્ય પદાર્થથી ખરડાયેલા પુરુષે રોષભેર ઊભા થતાંકને દિગંતની ફેંટ પકડી લીધી!

‘માણસ છે કે જાનવર?’

‘આયેમ સોરી... સો સોરી...!’

‘વોટ નોનસેન્સ?’

‘યુ આર રાઇટ જેન્ટલમેન! બટ આઈ શ્યોર, ધિસ ઇઝ નોટ માઈ મિસ્ટેક!’ કહેતાં દિગંતે પાછળ ફરીને જોયું - એના શબ્દો હોઠ પર આવીને થીજી ગયા - એક ગુલાબી ચહેરો એની આંખમાં આવીને ગોઠવાઈ ગયો! દિગંતનો ઇરાદો એને ધક્કો મારનાર પર ત્રાટકી જ પડવાનો હતો, પણ પેલા ફૂલ જેવા ચહેરાને જોઈને એને પોતાનો નિર્ણય ફેરવવો પડ્યો! છતાં એટલું તો બોલી જવાયું - ‘આ પુશડોર છે મેડમ! પથ્થરની જેમ માણસને ઉછાળીને ફેંકી દેવાનું ગોફરણત્રંચ નથી!’

‘યસ! આયેમ સોરી!’ દિગંતને ધક્કો મારનાર યુવતીએ દિલગીરી વ્યક્ત કરી, પણ તેય હસતાં હસતાં જ - મજાક કરતી હોય એ રીતે જ! પેલા ખરડાયેલા સદ્ગુહસ્થે દિગંતની ફેંટ છોડી દીધી.

‘ઘેંટસ ઓલ રાઇટ!’ કપડાં ખંખેરતાં પેલા સદ્ગુહસ્થ પોતાની જગ્યાએ બેસી ગયા.

‘થેન્ક યુ જેન્ટલમેન!’ દિગંતે ફેંટ છોડી દેનારનો આભાર માન્યો - માનવો જ પડે એમ હતું, કારણ કે પેલાએ જ્યારે ઊઠીને ફેંટ પકડી ત્યારે એક ક્ષણમાં દિગંતે કલ્પી લીધું હતું કે હવે આ માણસ એકાદ લાક્ષ્ણે તો ઠોકી જ દેશે, પણ એવું ન થયું.

ફેંટનો છુટકારો થતાં દિગંતે ફરી પેલી યુવતી સામે જોયું... એ યુવતી દિગંતને જ જોઈ રહી હતી. જે કંઈ બની ગયું, એનો સહેજ પણ ક્ષોભ એના ચહેરા પર વર્તાતો નહોતો! દિગંતે એ યુવતી પર તીવ્ર દષ્ટિપાત કરીને સામેના ખૂણા તરફ ચાલવા માંડ્યું.

દિગંત અહીં જીવને ઠારવા આવ્યો હતો. પણ આવતાંમાં જ જે ઘટના બની ગઈ, એનાથી એનું મન ખિન્નતા અનુભવવા લાગ્યું. અરકન્ડિશન્ડ વાતાવરણમાંય એને પરસેવો થવા માંડ્યો હતો!

દિગંતની સામે એક ટેબલ છોડીને બીજા ટેબલ પર પેલી યુવતી અને તેની બંને બહેનપણીઓ આવીને બેઠી - દિગંતની સામે જ! બંનેની આંખ મળતાં

યુવતી ખડખડાટ હસી પડી! હોલનું શાંત વાતાવરણ કંપી ગયું. દિગંતની ફેંટ પકડનાર ભાઈએ પાછળ ફરીને જોયું; પણ એની સામે બેઠેલી પોચી રુવાંટીવાળી સ્ત્રીએ કશું કહ્યું - કદાચ બીજી યુવતીઓ સામે જોવાની મનાઈ એણે કરી હશે. એ ભાઈએ તરત જ ગરદન ઘુમાવી લીધી અને તરત જ અભિપ્રાય વ્યક્ત કરી દીધો - 'સી ઈઝ એબ્સોલ્યુટલી અનકલ્ચર્ડ ગર્લ - ઘેટ ઈઝ ટૂ મચ!'

તરત જ એની ફીમેલ પાર્ટનરે યુવતીનો બચાવ કર્યો.

'નો - નોટ અનકલ્ચર્ડ! બટ સી ઈઝ ફની ગર્લ! આઈ લાઈક હર બિહેવિયર!'

જેન્ટલમેન પાસે આનો જવાબ હતો, પણ જવાબ આપીને પોતાના ફીમેલ પાર્ટનરને નારાજ કરવા નહોતો ઇચ્છતો. એણે મનોમન વિચાર્યું - ફની ગર્લ હોય કે ગમે તે હોય - આપણે કેટલા ટકા?

પણ દિગંત એ રીતે સહેલાઈથી પોતાના મન સાથે સમાધાન કરી શકે તેમ નહોતો! એને તો એ ચિંબાવલીને એક તમાચો ચોડી દેવાનું મન થતું હતું, પણ એ તો હજીયે દિગંતની સામે જોઈને મરક મરક હસ્યા જ કરતી હતી.

વેઈટરે દિગંતના વિચારોની દિશા બદલી નાખી.

'કહિએ... કયા લાઉં સા'બ?'

એકાદ ક્ષણ દિગંત વેઈટરને જોઈ રહ્યો. શું મગાવવું? એની સમજ પડી નહિ!

'સોચના પડેગા!' દિગંતે કહ્યું - 'ઐસા કિજિયે, આપ થોડી દેર બાદ આઈયેગા!'

'અરજાજી!' વેઈટર ત્યાંથી સરકીને પેલી યુવતી પાસે જઈને ઊભો રહ્યો.

યુવતીએ ચિકનમસાલા અને પરોઠાંનો ઓર્ડર આપ્યો. વેઈટર ચાલ્યો ગયો.

દિગંત અને યુવતી સામસામે બેઠાં હતાં. દિગંતની ઇચ્છા ન હોવા છતાં એ યુવતી તરફ એનાથી જોવાઈ જતું હતું અને ક્યારેક બંનેની દષ્ટિ પરસ્પર એકબીજા સાથે અથડાઈ જતી હતી.

વેઈટર થોડી વારે ફરી એ તરફ આવ્યો. યુવતીએ એને બોલાવી કહ્યું,

'હમારી આઈટમ્સ ઉસ ટેબલ પર લે આઈયે - અબ હમ વહાં બૈઠેંગે!'

'અરજા જી! જૈસી આપકી મરજી!' વેઈટર ચાલ્યો ગયો. યુવતી ઊભી થઈ અને દિગંત પાસે આવી.

'સૌરી મિસ્ટર! જે કંઈ બની ગયું તે ખરેખર ગંભીર હતું. નાઉ આઈ ફીલ ઇટ! પણ તે વખતે મારાથી હસી દેવાયું - હસ્યા વગર રહી શકાય તેમ નહોતું! પણ

હવે મને લાગે છે કે એવી ગંભીર બાબતમાં મારે હસવું ના જોઈએ!" - યુવતી દિગંતની સામેની ખુરશીમાં બેસી ગઈ. 'હું અહીં બેસી તો શકું છુંને?' દિગંત કશું બોલ્યો નહિ, પણ સ્વીકૃતિમાં એનું માથું ડોલી ગયું - 'થેન્ક યૂ!' યુવતીએ કેફલ સ્મિત ફરકાવ્યું - 'હું ક્યાં હતી? આઈ મીન હું શું કહેતી હતી? હા. મારે એમાં હસવું ન જોઈએ, ખરુંને? પણ શું કરું ચાર! મારાથી ગંભીર થવાતું જ નથી. મને તો માત્ર હસવાની જ ટેવ છે. તમે કહો તેટલું હસી શકું છું, પણ ગંભીર થવાનું મારા માટે શક્ય નથી!' - યુવતીએ ફરી ગુલાબી સ્મિત પાથરી દીધું.

દિગંતના ચહેરા પર કોધને બદલે આશ્ચર્ય પ્રગટવા માંડ્યું! એને આ છોકરી નિર્ભય અને નિખાલસ લાગી.

'મારું નામ મિતાલી છે - તમે મને મીત કહેશો તો પણ ચાલશે. મારી બહેનપણીઓ મને મીત કહીને જ બોલાવે છે!' કહેતાં યુવતીએ પાછળ સંકેત કરતાં કહ્યું- 'એ બંને મારી બહેનપણીઓ છે. તમને વાંધો ન હોય તો એ બંનેને અહીં બોલાવી લઉં?'

'બોલાવો. મને કંઈ વાંધો નથી!'

'થેન્ક્સ.' યુવતીએ પાછળ ફરીને બંને બહેનપણીઓને ઈશારો કરી આવી જવા કહ્યું અને તરત જ દિગંત સામે જોઈને બોલી- 'હું વધારે પડતું બોલ બોલ કરું છું નહિ? તમે તો કંઈ બોલતા જ નથી! કંઈક તો બોલો!'

'હું નથી બોલતો એ જ સારું છે. બોલીશ તો કદાચ તમારાથી સહન નહિ થઈ શકે!'

મિતાલીની બંને બહેનપણીઓ આવીને એની બાજુમાં ગોઠવાઈ ગઈ. મિતાલીને દિગંતની વાતનો જવાબ આપવો હતો, પણ એ કંઈ બોલે તે પહેલાં વેઈટરે આવીને ટેબલ પર ચિકનપ્લેટો ગોઠવી અને દિગંત સામે જોયું.

'સોચ લિયા જી આપને? ક્યા લાઉં આપકે લિયે?'

'નહિ, ઇનકે લિયે અલગ સે કુચ્છ લાનેકી ક્યા જરૂરત હૈ?' મિતાલીએ વેઈટરને કહ્યું - 'ઇતના સબ તો હૈ. ઈસી મેં હમ સબ ખા લેંગે!' કહેતાં મિતાલીએ દિગંત સામે જોયું - 'કેમ ખરુંને? હવે બીજું મગાવવાની શી જરૂર છે?' વેઈટર ચાલ્યો ગયો. મિતાલીએ દિગંતને ભલામણ કરી - 'ચાલો, તમે પણ અમારી સાથે ખાવા માંડો!'

દિગંતના મનમાં ઊછળતો બધો કોધ શમી ગયો. હવે એને મિતાલી સાથે લંચ લેવામાં આનંદની અનુભૂતિ થવા લાગી.

મિતાલી, એની બંને બહેનપણીઓ અને દિગંત - ચારે જણ ચિકન પરોઠાં પર તૂટી પડ્યાં.

‘તમે બહુ ધીમું ખાવ છો!’ મિતાલીએ દિગંતને ટકોર્યો - ‘આપણે ફોર્માલિટીમાં માનતાં નથી - નોટ એટ ઓલ!’

દિગંત માત્ર સહેજ હસીને રહી ગયો. એણે ખાવામાં થોડી ઝડપ વધારી, પણ પાછો વિચારે ચડી ગયો. આ શહેરમાં પોતે હજી આજે જ આવ્યો છે અને આવતાંમાં જ કશા પ્રયાસો વગર મિતાલી જેવી નિર્ભય છોકરીની મિત્રતા એ પામી શક્યો! આ એના માટે સુખદ ઘટના હતી. દિગંત આ શહેર માટે અજાણ્યો હતો. આજથી હવે એને આ શહેરમાં જ રહેવાનું હતું. નવા મિત્રો બનાવવાના હતા - મિતાલીએ શુભ શરૂઆત કરી હતી.

જમવાનું પતી ગયું. મિતાલી અને એની બહેનપણીઓ જ બધું ઝાપટી ગઈ. દિગંત તો આ આકસ્મિક સમાગમના વિચારોમાં જ અટવાયેલો રહ્યો.

‘ચાલો હવે અમે જઈએ?’ કહેતાં મિતાલી ઊભી થઈ - ‘તમે કંપની આપી તે બદલ આભાર! ફરી મળીશું?’

મિતાલીએ ચાલવા માંડ્યું. એની બંને બહેનપણીઓ એની પાછળ દોરાવા લાગી. રિફ્રેશમેન્ટ હોલના પુશડોરમાંથી બહાર નીકળી ગઈ, ત્યાં સુધી દિગંત મિતાલીને જોઈ રહ્યો. મિતાલી ચાલી ગઈ હતી. દિગંતની નજર હજીયે પુશડોર પર ચોંટી રહી હતી. એ વિચારવા લાગ્યો. મિતાલીએ ફરી મળીશું એમ તો કહ્યું, પણ ક્યાં મળીશું? એ તો કહેવાનું રહી જ ગયું!

વેઈટરે દિગંત સામે બિલ લાવીને મૂક્યું. બિલ જોતાં જ દિગંતની આંખ ખૂલી ગઈ - પિસ્તાળીસ રૂપિયાનું બિલ? એણે વેઈટર સામે જોયું.

‘આ બિલ મારે ચૂકવવાનું છે?’

‘હા જી!’

‘પણ મેં તો કશું મગાવ્યું જ નથી!’

‘હા. પણ તમારા ફીમેલ પાર્ટનરે કહ્યું હતું કે બિલ તમે ચૂકવી દેશો!’

‘ફીમેલ પાર્ટનર...?’ દિગંત મનોમન બબડી ગયો - ‘સાલી છેતરી ગઈ!’

યુનિવર્સિટી કેમ્પસમાં રંગ રંગનાં પતંગિયાઓની જેમ ફુદકતી યુવતીઓ વચ્ચેથી દિગંત પસાર થયો ત્યારે પેલું - હોટેલ પ્લાઝાવાળું બિલ્લોરી હાસ્ય એને ઘેરી વળ્યું.

હાસ્ય પરિચિત હતું. દિગંત થોભી ગયો. એણે હાસ્યની દિશામાં જોયું. મિતાલી ઉર્ફે મીત વ્યંગભર્યું હસતી એની પાસે આવી.

‘હલો મિસ્ટર, આવી ગયા તમે?’

દિગંત એકાદ ક્ષણ તો સ્તબ્ધ થઈ ગયો. ગઈ કાલે હોટેલ પ્લાઝામાં છેતરી જનાર મિતાલી બીજે જ દિવસે ફરી મળી જશે, એવી તો દિગંતે કલ્પના પણ કરી નહોતી. જોકે એ ઈચ્છતો હતો કે એને છેતરી જનાર મિતાલી ફરી ક્યાંક મળી જાય તો પિસ્તાળીસ રૂપિયા વસૂલ કરી જ લઉં! પણ સાથે એક પ્રશ્ન એની સમક્ષ ખડો થઈ જતો - પણ એ ફરી મળશે ખરી?

દિગંત વિચારમાં ખોવાયો હતો. હજી મિતાલીને એણે કશો ઉત્તર આપ્યો નહોતો. દિગંતને મૌન જોઈને મિતાલી ફરી ટહુકી,

‘એડમિશન મળી ગયું તમને?’

‘હા, મળી ગયું એટલે તો આવ્યો છું!’ દિગંતે પણ કશો ખુલાસો કર્યા વગર મિતાલીની વાતમાં જ દોરાવાનું પસંદ કર્યું.

‘કોન્ગ્રેસ્યુલેશન! બાકી આ યુનિવર્સિટીમાં એડમિશન મેળવવું બહુ અઘરું છે - માર્ક્સ સારા હશે નહિ?’

‘હા. ખૂબ જ સારા માર્ક્સ હતા!’

‘લાગે જ છે!’ કહેતાં મિતાલી હસી પડી.

‘લાગે છે એટલે?’

‘એટલે કે તમારો ચહેરો જ કહી આપે છે કે તમે ભણવામાં બહુ ધ્યાન આપતા લાગો છો, ખરુંને?’

‘હા મીત! ધ્યાન તો આપવું જ પડેને? માત્ર ભણવામાં જ નહિ. દરેક ક્ષેત્રે ધ્યાન આપવું પડે.’- કહેતાં દિગંતે ઉમેર્યું - ‘છેતરપિંડીના વ્યવસાયમાં તો ખાસ

ધ્યાન દેવું પડે. નહિ તો કોઈને સહેલાઈથી છેતરી ના શકાય. જોકે એ બાબતમાં તમે નિષ્ણાત છો, એટલે કહેવાની જરૂર રહેતી નથી!

દિગંતની વાતમાં ગઈ કાલના પ્રસંગનો ઉલ્લેખ થતો હતો. મિતાલીને એ સમજતાં વાર ન લાગી, પણ એ વાતને ગંભીરપણે લેવાને બદલે મિતાલીએ વ્યંગભર્યો વળાંક આપ્યો.

‘વાહ! શું બોલવાની અદા છે તમારી! આફ્રીન...! બાકી કોલેજમાં નવો નવો-પહેલવહેલો જે આવે છે, એને તો બોલવાનાંય ફાંફાં પડી જાય છે!’ કહેતાં મિતાલીએ ઉમેર્યું - ‘હું આજથી જ તમારું ભવિષ્ય ભાખું છું કે તમે થોડા જ વખતમાં સ્ટુડન્ટસના લીડર બની જશો!’

મિતાલી સાથે બીજી છોકરીઓ પણ હસી પડી. દિગંતે બોલતાં પહેલાં એ હાસ્યને શમી જવા દીધું.

‘મીત! બીજાનું ભવિષ્ય જોવા કરતાં દરેકે પોતાના ભવિષ્ય પર નજર રાખવી જોઈએ!’

‘ઉપદેશ સરસ છે. મને લાગે છે કે તમે ભણવાને બદલે ભણાવવા આવ્યા છો!’

‘એમ સમજો તો પણ અતિશયોક્તિ નથી!’

‘પણ એમાં ભય તો છે જ! ભણાવવાની જ ખુમારી લઈને ફરશો તો તમારું ભણવાનું રખડી જશે!’

‘તો તમે પણ સાંભળી લો મીત! મને હવે ભણવામાં નહિ - પણ ભણાવવામાં જ રસ છે! અને તમને પણ મારી પાસે ભણવામાં મજા આવશે - ગુડ બાય!’

દિગંતે ચાલવા માંડ્યું. એની પાછળ એક સામૂહિક હાસ્ય વાતાવરણમાં ગુંજી ઊઠ્યું. દિગંતે પાછળ ફરીને જોયું પણ નહિ - દિગંત દેખાય ત્યાં સુધી મિતાલીગ્રુપે એના પર હસાય તેટલું હસી લીધું.

દિગંત વિભાગીય વડાની ઓફિસમાં જઈને ભરાઈ ગયો. થોડી વારે એ જ્યારે બહાર નીકળ્યો ત્યારે બહેનપણીઓ સાથે મિતાલી સામે જ ઊભી હતી. દરેકના હાથમાં ફૂલમાળા હતી. દિગંતને થયું - આ મિતાલી હવે મજાકની કોઈ નવી યોજના માટે ફૂલહાર લઈને આવી છે. એટલે એણે સામેથી જ મજાક શરૂ કરતાં કહ્યું,

‘આ હાર લાવવાની શી જરૂર હતી? મને કંઈ એનો મોહ નથી?’

દિગંતના શબ્દો પૂરા થતાંની સાથે મિતાલી જોરથી હસી પડી.

‘શ્રીમાનજી! તમે કદાચ વધારે પડતો આત્મવિશ્વાસ કેળવીને ફરો છો! પણ એ માટે લાયકાત કેળવવી પડે છે - આ હાર તમારે માટે નથી!’

‘તો પછી કોના માટે છે?’

‘એ અમારા આજે નવા આવેલા પ્રોફેસર દિગંત દેસાઈ માટે છે!’

‘દિગંત દેસાઈ માટે?’

‘હા. અમે એમનું આ રીતે સ્વાગત કરીશું. તમારે પણ અમારી સાથે સામેલ થવું હોય તો જાવ - દોડીને એક હાર લઈ આવો!’

‘તમે લઈ આવ્યાં એ જ બસ છે.’

‘અમે લાવ્યાં એ કંઈ તમને ઓછા મળવાના છે?’

‘મળશે!’

‘એમ? હું તમારા આત્મવિશ્વાસની કદર કરું છું - બાપ ધ વે, અમારા લાયક કોઈ કામ હોય તો કહેજો - તમે નવા છો, તમને અહીં કોઈ તકલીફ જેવું...!’

‘મને કોઈ તકલીફ નથી!’

‘અરુણ એમ છે! આ તો જસ્ટ. તમને યાજ્ઞિકસાહેબની ઓફિસમાંથી નીકળતા જોયા એટલે મને એમ કે તમને કશાની ફરિયાદ હશે!’

‘તમારું એ અનુમાન સાચું છે!’

‘એનો અર્થ એ થયો કે તમને કશી તકલીફ છે ખરી, નહિ?’

‘છે, એટલે તો યાજ્ઞિકસાહેબ પાસે ગયો હતો!’

‘ત્યાં સુધી જવાની શી જરૂર હતી? અમને કહેવું હતુંને?’

‘તમારું કામ તકલીફ ઊભી કરવાનું છે - નિવારવાનું નહિ!’

‘એવું નથી મિસ્ટર! અમે પણ તકલીફ દૂર કરવામાં કોઈને મદદરૂપ થઈ શકીએ છીએ.’ કહેતાં મિતાલી બોલી - ‘એકાદ વાર અખતરો તો કરી જુઓ!’

‘અખતરો તો ગઈ કાલે જ થઈ ગયો છે.’ દિગંતે ફરી ગઈ કાલનો ઉલ્લેખ કરતાં મિતાલીએ ક્ષોભ અનુભવવાને બદલે હસી દીધું.

‘એ વાતને તમે અખતરો માનો છો?’

‘ના. ખતરો માનું છું. ને એટલે જ મારે યાજ્ઞિકસાહેબ પાસે જવું પડ્યું!’

‘એટલે તમે ખરેખર મારા વિશે ફરિયાદ કરવા ગયા હતા?’

‘હા. તમને કંઈ વાંધો છે?’

મિતાલી વિચારમાં પડી ગઈ. એ કશું વિચારીને બોલે તે પહેલાં દિગંતે કહ્યું,

‘તમે હજી ઊભાં છો કેમ?’

‘હું...’

‘આ તમે જે હાર લાવ્યાં છો, એનાં ફૂલ કરમાય તે પહેલાં જઈને તમારા નવા પ્રોફેસરને પહેરાવી દેવા નથી?’

‘એ હજી આવ્યા નથી. અમે એમની ઓફિસ સામે જ રાહ જોઈને ઊભાં છીએ - જુઓ, અહીં જ બેસવાના છે!’ મિતાલીએ ઓફિસના દ્વાર સામે આંગળી ચીંધી. ફલશર્ટ પર ચોંટાડેલી નેઈમ પ્લેટ જોઈને દિગંત મનોમન હસ્યો. પછી મિતાલી સામે જોઈ બોલ્યો,

‘ઓહ! આમની વાત કરો છો તમે? એ તો મને લાગે છે કે બાજુની ઓફિસમાં બેઠા છે!’

‘એમ?’ મિતાલીએ એની બહેનપણીઓ સામે જોયું - ‘ચાલો ત્યારે આપણે ત્યાં જઈએ.’

મિતાલી અને એની બહેનપણીઓ હાર લઈને બાજુની ઓફિસમાં ભરાઈ ગઈ, પણ અંદર જતાં જ ક્ષોભ અનુભવ્યો. ત્યાં એમના નવા પ્રોફેસર દિગંત દેસાઈ નહોતા. એ પાછી ફરી - ફરી પાછી દિગંત દેસાઈના નેઈમપ્લેટવાળી ઓફિસના બારણા સામે આવીને ઊભી રહી. અંદરથી પટાવાળો બહાર આવ્યો. મિતાલી એને પૂછી બેઠી,

‘સાહેબ આવી ગયા છે?’

‘હા.’

‘એટલે કે નવા સાહેબ?’

‘હા. એ નવા સાહેબ જ આવી ગયા છે.’

‘તરત જ મિતાલી અંદર પ્રવેશી - પણ અંદર જતાં જ થીજી ગઈ.

‘તમે...!’

‘ચસ, આયેમ પ્રોફેસર દિગંત દેસાઈ!’

મિતાલીના હાથમાંથી હાર છૂટીને નીચે પડી ગયો. એ દિગંતને વિસ્મયભરી

આંખે જોઈ રહી. એના મનમાં દિગંતના શબ્દો પડઘાવા લાગ્યા - ‘મને ભણવામાં નહિ, ભણાવવામાં રસ છે!’ પણ ત્યારે મિતાલીને શી ખબર કે એ ખરેખર અહીં ભણાવવા જ આવ્યો છે! દિગંત હજી વિદ્યાર્થીમાં ખપે એવો જ હતો. પીએચ. ડી. કર્યા પછી તરત જ એને યુનિવર્સિટીમાં પ્રોફેસરની જગ્યા મળી ગઈ હતી.

નીચે પડેલા ઢારને ઉઠાવી લેવા મિતાલી નીચે નમી.

‘રહેવા દે મીત!’

‘સોરી સર...! હું તમારે માટે જ...!’

‘મને ખબર છે કે એ ઢાર તું મારે માટે જ લાવી છે, પણ મને ઢાર સ્વીકારવાની ટેવ નથી!’

‘નહિ સર - એવું નથી સર...!’ મિતાલીને હવે બોલવાનાંય ફાંફાં પડવા લાગ્યાં - ‘તમે કદાચ ઢારનું જુદું અર્થઘટન કરો છો, પણ એ રીતે તો મારે ઢાર સ્વીકારવાની છે. તમારે એ ઢાર સ્વીકારવાની જરૂર નથી, પણ આ ઢાર તો હું ખરેખર તમારા સ્વાગત માટે જ લાવી છું! હું તમારું સન્માન કરવા ઈચ્છુ છું.’

‘તો એ માટે તારે થોડી રાહ જોવી પડશે. મીત!’ કહેતાં દિગંતે ઉમેર્યું, ‘બેસને! ઊભી છે કેમ?’

મિતાલી દિગંતના ટેબલ સામેની ખુરશીમાં બેસી ગઈ. એની બહેનપણીઓ તો દિગંતને જોઈને ક્યારની બહાર નીકળી ગઈ હતી.

‘સર! શેની રાહ જોવાનું કહેતા હતા?’

‘મને ઢાર પહેરાવવા માટે તારે હજી સમયની રાહ જોવી પડશે - આજે હું ઢાર પહેરવાને લાયક નથી!’

‘એવું ના બોલશો સર! તમે અમારા પ્રોફેસર છો! અમારે તમારું સન્માન કરવું જોઈએ.’ મિતાલી સાવ પોચી પડી ગઈ હતી.

‘તું એટલો વિવેક સમજે છે તે બદલ મને તારા પ્રત્યે માન ઊપજે છે, પણ મારો આજે અહીં પહેલો દિવસ છે. અહીં હજી મેં કામગીરી શરૂ પણ કરી નથી. મારી કામગીરી જોયા વગર જ કોઈ મારું સન્માન કરવા દોડી આવે ત્યારે મને એની બીક લાગવા માંડે છે!’

દિગંતના શબ્દોમાં નમ્રતા હોવા છતાં એ શબ્દો પથ્થરની જેમ મિતાલીને કાળજે વાગ્યા. હોટેલ પ્લાઝામાં એણે જે વર્તન કર્યું હતું તે આખો પ્રસંગ એને યાદ આવી ગયો.

‘સર! તમે યાજ્ઞિકસાહેબ પાસે શું ખરેખર મારી ફરિયાદ કરવા જ ગયા હતા?’

‘ના. મને કોઈના વિશે ફરિયાદ કરવાની પણ ટેવ નથી.’

‘તો પછી હમણાં તમે...!’

‘એ બધું મજાક પૂરતું જ હતું - તે વખતે તું પણ મજાકના મૂડમાં હતી!’

‘એ મારી ભૂલ થઈ, સર!’

‘આ ઉંમર જ ભૂલો કરવા માટેની છે. એમાં કેટલાક ભૂલા પણ પડી જતા હોય છે.’

દિગંતની વાત સાંભળીને મિતાલી વધુ ને વધુ ભાંગતી જતી હતી. કોઈનેય ગાંઠે નહિ એવી આ મસ્તીખોર છોકરી દિગંત સામે માથું નમાવીને બેઠી હતી! કોઈની કડકાઈને પહોંચી વળે એવી મિતાલી દિગંતની નમ્રતા આગળ ઝૂકી પડી હતી!

થોડી વાર મૌન પથરાઈ ગયું. એ મૌનમાં વિચારો ઘૂંટાતા હતા. ક્યારેક બંનેની દૃષ્ટિ ટકરાઈને પાછી વળી જતી. મિતાલીએ પર્સ ખોલ્યું. અંદરથી સો રૂપિયાની નોટ કાઢીને દિગંત સામે - ટેબલ પર મૂકતાં બોલી,

‘લો સર!’

દિગંત પર માર્મિક પ્રહાર થયો. એ અંદરથી હાલી ઊઠ્યો. થોડી વાર સુધી એ સોની નોટ સામે તાકી રહ્યો.

‘મીત! તું મને હાર પહેરાવવા આવી છે કે હાર આપવા?’

‘હું તો હાર પહેરાવવા જ આવી હતી!’

‘અને છતાં મેં એનો સ્વીકાર કર્યો નથી. હાર જેવી સાત્ત્વિક વસ્તુ જેણે સ્વીકારી નથી, એની સામે હવે તું આવી તુચ્છ વસ્તુ ધરે છે? આ બધું શું છે? શું આ બધાં પ્રલોભનો નથી?’

‘નહિ સર! હું તમને પ્રલોભન આપવા નથી આવી!’ મિતાલી કંપી ઊઠી.

‘તો પછી મારા સહેજ પણ પરિચય વગર એવી કઈ વસ્તુ તેં મારામાં જોઈ કે, જેનાથી પ્રભાવિત થઈને તું મને હાર પહેરાવવા આવી છે?’ દિગંતના અવાજમાં કઠોરતાની છાંટ વરતાવા લાગી - ‘તું એમ માને છે મીત! કે આ બધાં પ્રલોભનો સ્વીકારીને હું તને સ્વચ્છંદતાની તકો પૂરી પાડીશ? ગઈ કાલે આપણે મળ્યાં

એ હોટેલ હતી અને અત્યારે મળીએ છીએ, એ યુનિવર્સિટી છે! હોટેલમાં મેં જે કંઈ ચલાવી લીધું તે અહીં ચલાવી શકું તેમ નથી!" દિગંત ઘડીક થોભ્યો અને પછી કહી નાખવા જેવું કહ્યું - "મારા પિરિયડમાં એક મિનિટ પણ મોડા આવનારને હું ક્લાસરૂમમાં પ્રવેશવા દઈશ નહિ. એને બહાર જ ઊભાં રહેવું પડશે. તને મારા પિરિયડમાં રસ હોય, ને એ પિરિયડ જતો કરવો ના હોય તો મારા પિરિયડનો સમય નોંધી રાખજે - નાઉ યુ કેન ગો!"

"ઓ...!" મિતાલી ક્યાંક ઊડાણમાંથી બહાર આવતી હોય એ રીતે બોલી. દિગંતે સહેજ પણ ધાકધમકી વગર એની બધી જ મસ્તી ઉતારી નાખી હતી. દિગંતે એને બહાર જવા કહ્યું હતું, પણ એને તો ખુરશી પરથી ઊભાં થવાનીયે સૂઝ પડતી નહોતી. એ દિગંતને તાકી રહી. દિગંતે ફરી કહ્યું,

"મને લાગે છે કે આપણી વાતો હવે પતી ગઈ છે. હવે તું જઈ શકે છે!"

"પણ સર! આ...!" મિતાલીએ ફરી સો રૂપિયાની નોટ પ્રત્યે દિગંતનું ધ્યાન દોરવાની ચેષ્ટા કરી.

"એ ઉપાડીને તું તારા પર્સમાં મૂકી દે!"

"ના પણ સર! આ તો...!"

"તને મારી વાત સમજાઈ હોય એમ લાગતું નથી!"

"હું તમારી વાત સમજી ગઈ છું, સર! પણ હવે તમે મારી વાત સમજવાનો પ્રયાસ કરો તો સારું!"

"એટલે કે મારે તારી લાંચ સ્વીકારી લેવી?"

"કશી ગેરસમજ થાય છે સર! હું આ તમને લાંચ નથી આપતી!"

"તો પછી આ શું છે?"

"એ તો છેને સર...!" મિતાલી ક્ષણાંશ જેટલી અટકી ગઈ. પછી હિંમત કરીને બોલી - "ગઈ કાલે હોટેલનું બિલ આપ્યા વગર જ હું નીકળી ગઈ હતીને? એ બિલની રકમ આ સોની નોટમાંથી કાપી લો!"

દિગંતના ચહેરા પરની ગંભીરતા ઓગળવા માંડી. એણે સ્મિતભેર મિતાલી સામે જોયું.

"મીત! એક વાત પૂછું?"

"પૂછોને સર!"

‘પણ તું એનો સાચો ઉત્તર આપીશ ખરી?’

‘વિશ્વાસ રાખો સર! હું તમારી સમક્ષ જૂઠું નહિ બોલું!’

‘તો મને એ કહે કે ગઈ કાલે હોટેલનું બિલ ચૂકવ્યા વગર તું નીકળી ગઈ, એ તારી ભૂલ હતી કે, પછી જાણી જોઈને એ બિલ મારે માથે નાખવાનો આશય હતો? - સાચું કહેજે હોં!’

‘માફ કરજો સર! મેં જાણીને જ એમ કહ્યું હતું!’

દિગંતના હોઠ પરનું સ્મિત વધુ ખીલ્યું.

‘તો પછી હવે મારે એ પૈસા નથી જોઈતા.’

‘નહિ સર! એ તો મેં જાણી જોઈને જ તમારે માથે નાખ્યું હતું. એ કંઈ મારી ભૂલ નહોતી.’

‘ભૂલ હોત તો આ પૈસા અત્યારે સ્વીકારી લેત! તેં જે કંઈ કહ્યું તે ઇરાદાપૂર્વકનું હતું. એની પાછળ તારી એવી ઇચ્છા હતી કે એ બિલની રકમ મારે ભોગવવી - હવે તું જ કહે - સામેવાળાની ઇચ્છા પૂરી કરવી એ પણ એક લડાવો છેને?’

‘ના, પણ સર! હવે મને બહુ પસ્તાવો થાય છે. તમે આ પૈસા નહિ સ્વીકારો તો મને દુઃખ થયા કરશે. ફરીથી હું તમારી સામે આવી પણ નહિ શકું!’

‘તું હંમેશાં પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ - બંને રીતે મારી સામે જ રહે, એવું હું ઇચ્છું છું. ને એટલા માટે જ મારે એ રકમ સ્વીકારવી નથી. ગઈ કાલની વાત આજે ભૂતકાળ બની ગઈ છે અને ગઈ કાલના એ આખા પ્રસંગને ભૂતકાળના સંભારણા તરીકે હું સાચવી રાખવા માગું છું! તારી પાસેથી પિસ્તાળીશ રૂપિયા જેવી નજીવી રકમ લઈને હું એ અમૂલ્ય સંભારણાનું મહત્ત્વ ગુમાવી દેવા નથી ઇચ્છતો.’

મિતાલી વધુ પ્રભાવિત થઈ. દિગંત સાથે વાત કરવા એને હવે શબ્દો જડતા નહોતા. એ વિચારી રહી હતી. દિગંત ફરી બોલ્યો,

‘હજી આ સોની નોટ અહીં કેમ પડી છે? ઉઠાવી લે, મીત!’

મિતાલીએ દિગંત સામે જોયું. કશું કહેવું હતું. હોઠ કંપીને રહી ગયા. કશું બોલાયું નહિ. એણે ટેબલ પર પડેલી સોની નોટ ઉઠાવીને પાછી પોતાના પર્સમાં મૂકી દીધી.

‘લો, હવે તો ખુશ છોને, સર?’

‘હું તો હંમેશાં ખુશ જ હોઉં છું.’

‘તો પછી તમારી નારાજગી તો ઓળખી જ ના શકાયને?’

‘એમ તો કોઈની ખુશી પણ ઓળખી શકાય નહિ, મીત! હસતું મોં રાખીને ફરનાર વ્યક્તિ અંદરથી પણ ખુશ હોય છે, એમ શી રીતે કહી શકાય?’

‘એટલે તમે પણ માત્ર ઉપરથી જ ખુશ દેખાવ છો... એમ જ ને?’

દિગંતે હસી દીધું.

‘હું મારા વિશે નથી કહેતો. હું તો સામાન્ય વાત કરું છું. કોઈ પણ વ્યક્તિની આંતરિક સ્થિતિ બહુ જલદી બહાર નથી આવતી. ખુશી અથવા નારાજગી - એ બંને સ્થિતિને જાણવા માટે માણસે એની નજીક જવું પડે છે. એ સ્થિતિને આત્મસાત્ કરી લેવી પડે છે!’

‘મને એ બધું કરવા માટે તક મળશે ખરી?’

‘એટલે?’

‘એટલે, હું એમ કહું છું કે, તમારી આંતરિક સ્થિતિ જાણવા માટે હું તમારી નિકટ આવવા ઇચ્છું તો આવી શકું ખરી?’

મિતાલીના પ્રશ્નનો ઉત્તર સહેલો નહોતો. દિગંત ક્ષણેક મૂંઝાયો.

‘આ બધું તો છેને મીત...’ ફરી આગળ શું બોલવું એ દિગંતને સૂઝ્યું નહિ. એણે વાતને તરત જ ફેરવી નાખી - ‘તારી બહેનપણીઓને તેં બહાર જ ઊભી રાખી છે?’

‘મારી બહેનપણીઓની ચિંતા શું કામ કરો છો, સર?’

‘ચિંતા કેમ ન કરું? એ મારી વિદ્યાર્થિનીઓ છે - એમને પણ અંદર બોલાવને!’

‘જે દૂર છે, એને નજીક બોલાવવાનું કહો છો અને જે તમારી સામે છે એને તો જવાબ આપવાનુંય ટાળો છો!’

‘મેં ક્યાં જવાબ આપવાનું ટાળ્યું છે? આપણી વચ્ચે કેટલી બધી વાતો થઈ ગઈ. જવાબ આપવાનું ટાળ્યું હોત તો આટલી બધી વાતો થઈ શકી હોત?’

‘મારો પ્રશ્ન કદાચ તમારા ધ્યાન બહાર ગયો હોય તો હું ફરી પૂછું - તમારી આંતરિક સ્થિતિ જાણવા હું તમારી નિકટ આવી શકું ખરી?’

દિગંત જે પ્રશ્ન ટાળવા માગતો હતો એ જ પ્રશ્ન વળી વળીને મિતાલી પૂછતી હતી. દિગંત ફરી પાછો વિચારમાં પડી ગયો.

‘શું વિચારો છો સર?’

‘હું તારા પ્રશ્ન વિશે વિચારતો હતો!’

‘વિચારી લીધું?’

‘હા.’

‘શું?’

‘એ જ કે તેં એવો પ્રશ્ન પૂછ્યો છે કે જેનું કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી!’ દિગંત બોલતાં તો બોલી ગયો, પણ તરત જ એને ખુલાસો કરવો પડ્યો - ‘એટલે કે આવા પ્રશ્નોનું શાબ્દિક અસ્તિત્વ નથી હોતું; એ જ રીતે એના ઉત્તરનું પણ શાબ્દિક અસ્તિત્વ ન હોય, એ સમજી શકાય તેમ છે!’

મિતાલી દિગંત સામે જોઈ રહી. એને દિગંતના શબ્દો ધુમ્મસમાં અટવાયેલા લાગ્યા.

‘હું કંઈ સમજી નહિ સર!’

‘નિરાંતે વિચારજે - સમજી જવાશે!’

‘વિચાર કરવા જેટલુંય સમજવું તો જોઈએને?’

‘શાબ્દિક અસ્તિત્વની વાત તારી સમજમાં નથી આવતી, ખરું? તો જો - આવા પ્રશ્નો અનુભૂતિના જ સ્તરે ઉદ્ભવે છે અને એ જ સ્તરેથી એના ઉત્તરો મેળવાય છે! આ બધી મૂંઝી પ્રક્રિયા છે. એમાં શબ્દો પ્રયોજવાની જરૂર નથી હોતી - હવે સમજ?’

‘સંપૂર્ણ નથી સમજી, પણ વિચારવા પૂરતી ભૂમિકા હાથ લાગી છે - હવે વિચારીશ!’

‘વિચારજે, પણ ભણવાનું છોડીને આવું બધું વિચારવા ના બેસીશ!’ દિગંત હસ્યો - ગમે તે રીતે એ મિતાલીને હાલ પૂરતી સમજાવી શક્યો, એ જ એના માટે બસ હતું.

‘વિચારવાનું મારે છે સર! કઈ રીતે અને ક્યારે વિચારવું, એ તમે મારા પર છોડી દો - હવે હું જાઉં?’ મિતાલી ઊભી થઈ. ઊભાં થતાં જ એના ખોળામાં મૂકેલો હાર ફરી પાછો નીચે પડી ગયો. મિતાલીના ચહેરાના ભાવ એકાએક બદલાઈ ગયા. એણે નીચે પડેલો હાર ઉપાડી લીધો અને જતાં જતાં દિગંતને કહેતી ગઈ,

‘સર! તમારી જેમ મને પણ ભૂતકાળનાં સંભારણાં સાચવવાનો શોખ છે. આ હાર હું પાછો લઈ જાઉં છું! એને ભૂતકાળના સંભારણાંરૂપે જીવનભર સાચવી

રાખીશ!' અને છેવટે ઉમેર્યું- 'શું હું ક્યારેય તમને હાર પહેરાવવાને લાયક નહિ બની શકું?' અને તરત જ મિત્રાલી બહાર નીકળી ગઈ. એના છેલ્લા પ્રશ્નમાં જે વેદના હતી તે દિગંતથી ઝિલાય તેમ નહોતી!